

Kafka og kontoret

Tekster af og om forsikringsmanden
Franz Kafka

Udvalgt, introduceret og oversat af
Villy Sørensen

FORLAGET
VANDKUNSTEN

Forord 7

- 1 Ansøgning om ansættelse 13
- 2 Omfanget af forsikringspligten
for byggefagene og tilknyttede fag 15
- 3 Tale for ny direktør 19
- 4 Arbejder-ulykkes-forsikringsanstalt 23
- 5 Af: Breve til Felice 27
- 6 Ansøgning om lønforhøjelse 35
- 7 Krigsøkonomi, fare-klassificering
og ulykkesforebyggelse 37
- 8 Brev om sygeorlov 45
- 9 Anstaltens nekrolog 47

Forord

»Lettet over at have talt åbent ud. For første gang næsten officielt rystet anstalten med ordet: opsigelse.« Det skrev dr.jur. Franz Kafka, vicesekretær i Arbejder-Ulykkes-Forsikrings-Anstalten for kongeriget Bøhmen, i sin dagbog juledag 1915. Han plejede ellers ikke at tillægge sit eget arbejde umådelig betydning, men her røber han i et glimt at han var en værdsat medarbejder i det halvstatslige forsikringsselskab, hvilket i øvrigt bekræftes af udtalelser af hans overordnede og hans kolleger.

I henhold til *Arbejderulykkesloven af 1897* var der blevet oprettet syv arbejder-ulykkes-forsikringsanstalter i Østrig, hvortil Bøhmen (Tjekkiet) hørte; hver havde sit »territorium«, hvis virksomheder skulle placeres i [14] »fareklasser«. Anstalten i Prag – i Østrig-Ungarns mest industrialiserede område – var langt den største; i 1908 var 203.536 virksomheder forsikret i den.

Det var i denne anstalt, og på dette sagsområde, Kafka som juridisk sagkyndig virkede i det meste af sit voksne liv, og han lagde ikke skjul på at han led under det. Dog næppe helt fra begyndelsen; i hvert fald trivedes han væsentligt bedre i Arbejder-Ulykkes-Forsikrings-Anstalten, med arbejdstid 8-14, end i Prag-afdelingen af det private, om end kejserligt-kongeligt privilegerede forsikringsselskab Assicurazioni Generali (med hovedsæde i det østrigske Triest), hvor arbejdstiden var fra 8

til (mindst) 18, og hvor man havde tilladelse til at ansøge om 14 dages ferie hvert andet år. Kafka havde været skolekammerat med en søn af »præsidenten« (bestyrelsesformanden) for anstalten, og det var nok grunden til, at der blev taget godt imod hans ansøgning [1] – tallene henviser til de udvalgte tekster – om ansættelse i juni 1908; han blev straks kaldt til samtale og ansat en måned efter.

Kafkas evne til skriftlig fremstilling må hurtigt være blevet bemærket; allerede i sit første ansættelsesår skrev han til anstaltens årbog for 1907 en længere afhandling om byggefagenes forsikringspligt [2]. Året efter skrev han om »de private automobilvirksomheders inddragelse i forsikringspligten«; der var ikke præcedens for noget sådant, og hver bil blev anset for en selvstændig »virksomhed«, i reglen – som Kafka skrev – »med kun en eneste forsikret person.«

Kafkas evne til mundtlig fremstilling må også være blevet bemærket; det var, få måneder efter sin ansættelse, han der holdt velkomsttalen [3] til den nye direktør. Han talte også som foredragsholder på anstaltens vegne, hvad et avisreferat [4] fra 1910 vidner om.

Efter 1912, da Kafka havde sit digteriske gennembrud (ganske vist ikke i offentligheden), følte Kafka i højere – og højere – grad at hans pligtarbejde stod i vejen for hans »indre pligt.« Gennembruddet var udløst af hans forhold til den Felice Bauer som han to gange var forlovet med. I breve til hende [5] skriver han om sine problemer med »kontoret« – og om den pinlige episode da han, netop forfremmet til »anstaltskoncipist«, fik latteranfald under præsidentens tale i den anledning.

Forfremmelser fulgte ikke automatisk; Kafka søgte gentagne gange om lønforhøjelse, som gerne – kun delvis – blev bevilget, så at han måtte søge igen [6].

Sit sidste større bidrag til anstaltens årbog [7] skrev Kafka under 1. verdenskrig, – om grundene til – undskyldningerne for – at virksomhederne ikke længere formåede at investere så meget i forebyggelse af arbejdsskader. Kafka havde selv været meget engageret i – både den humane og tekniske side af – dette problem; hverken i hans første eller sidste bidrag til årbogen skjuler den upersonlige sagprosa helt indignationen over det vanskelige eller umulige i at komme igennem med det som loven gav grundlag for. Det er vel ikke tilfældigt at det var på det tidspunkt Kafka truede med opsigelse. Foråret efter bad han forgæves direktøren om »lang orlov uden løn.«

Efter at have fået konstateret lungetuberkulose i september 1917 bad Kafka om at blive pensioneret, men fik kun bevilget tre måneders sygeorlov, som måtte forlænges indtil maj. Om efteråret overlevede han den spanske syge (»den svære influenza«), men måtte igen bede om forlænget orlov [8]; kun i korte perioder var han på »kontoret«; Gustav Janouchs *Samtaler med Kafka* (da. udg. 1993) giver et stærkt indtryk af Kafka og til dels af hans arbejdsplads i denne sidste periode. Først i 1922 blev han pensioneret, to år før sin død. Anstaltens nekrolog [9] registrerer kort og tørt den afdøde oversekretærs data.

Nekrologen melder intet om at afdøde også var en stor digter, dels kom det ikke sagen ved, dels var det ikke kendt. Kafka fik kun udgivet seks meget små (for

nu ikke at sige »smalle«) bind med fortællinger, mens han levede. Berømmelsen kom først efter offentliggørelsen af de efterladte uafsluttede romaner, *Processen*, *Slottet* og *Amerika* i 1925-27, og især efter 2. verdenskrig.

Der var en, undertiden fortvivlet, konflikt mellem funktionæren og digteren Kafka, men der var også en vis forbindelse. Bankfunktionæren Josef K., som i *Processen* bliver anklaget af det der ikke kommer til sin ret i hans samfund, og landmåleren K., der i *Slottet* prøver at komme til sin ret, og som begge bliver viklet ind i et uoverskueligt retsapparat der undertiden synes at »træffe afgørelse på eget initiativ uden embedsmændenes medvirken,« håber begge, forgæves, på den personlige kontakt der skal fjerne alle misforståelser og gøre alting klart. Uden tvivl kunne Kafka her bygge på sine egne erfaringer på »kontoret«, hvor han tog stilling til en stadig strøm af sager uden at komme i kontakt med dem som de angik: der var en lang række melleminstanser mellem den, som arbejdsulykken var gået ud over, og Arbejder-Ulykkes-Forsikrings-Anstaltens juridisk sagkyndige sekretær. Men det skete dog at arbejdere dukkede op, »Hvor beskedne de mennesker er,« citerer Max Brod ham for: »I stedet for at storme anstalten og slå alt sønder og sammen, kommer de og beder os.«

Den humoristiske sans, der altså kunne være ustyrlig ved festlige lejligheder, kunne Kafka nok have brug for i – hvad han kaldte – bureaukratiets »sande helvede.« Max Brod citerer ham også for denne galgenhumoristiske udladning: »For hvad har jeg ikke at bestille! I mine fire distrikter falder – bortset fra mit arbejde i øvrigt – folk som berusede ned fra stilladserne,

ind i maskinerne, alle bjælker tipper rundt, alle jordvolde skrider, alle stiger rutsjer væk, hvad man rækker op, falder ned, hvad man rækker ned, falder man selv over. Og man får hovedpine af alle disse unge piger på porcelænsfabrikkerne der uophørligt kaster sig på trapperne med tårne af service. Mandag er jeg vist over det værste ... «

Kafka kom, kaskask, først over det værste, da det værste forestod.

V. S.

1 . Ansøgning om ansættelse

Velvise bestyrelse!

Ærbødigst undertegnede beder den velvise bestyrelse for Arbejder-Ulykkes-Forsikrings-Anstalten for kongeriget Bøhmen om godhedsfuld optagelse som assistent og understøtter denne bøn med følgende:

De vedlagte statseksamensbeviser¹⁻³ og absolutoriet⁴ dokumenterer at ansøgeren har bestået de tre statseksamener ved det k.k. tyske Karl-Ferdinands-universitet i Prag.

Ved dette universitet har han også, efter at have aflagt de tre rigorosa den 18. juni 1908 erhvervet den juridiske doktorgrad.

Fra 1. april 1905 til 1. oktober 1906 var ansøgeren beskæftiget som advokaturskoncipist⁵, begyndte så på retspraksis, som han fortsatte med til den første oktober 1907 og var derefter funktionær i de k.k. priv. Assicurazioni Generali i Prag.

Ansøgeren taler og skriver det tyske og bøhmiske sprog, behersker yderligere det franske, delvis det engelske sprog. Han har fra 3. februar i år til 20. maj besøgt kurset for arbejderforsikring ved Prags Handelsakademi og aflagt prøverne som det fremgår af vedlagte bevis.⁷

I 1906 var ansøgeren til den tredje mønstring og er fritaget for militærtjeneste.⁸

PRAG, 30. JUNI 1908.

Dr.jur. Franz Kafka